

Hoe reageren religies op de komst van AI?

Hoe denken religies over kunstmatige intelligentie, welke praktijken van AI zien we binnen de verschillende religies terug, en hoe religieus is het 'geloof' in AI?

Dit artikel geeft een overzicht hoe kunstmatige intelligentie doorwerkt in verschillende hedendaagse denkstromingen en religies. Zoals in het boeddhisme, de islam, de Afrikaanse Ubuntu-filosofie, en in aanvulling op het artikel van Frank Bosman komen er enkele stemmen uit de protestantse denkrichting aan bod. Verder kijken we welke religieuze lading het werken met en het 'geloof' in kunstmatige intelligentie vorm gekregen heeft in bijvoorbeeld het transhumanisme.

Vanuit religieus, levensbeschouwelijk en godsdienstwetenschappelijk oogpunt zijn er binnen diverse belangrijke religies en filosofische stromingen verschillende opvattingen over AI. In dit artikel noem ik een aantal hoofdstromingen in het levensbeschouwelijke landschap, in hun relatie tot AI. In het bestek van dit artikel kan ik niet in alle nuances ingaan op elk van deze stromingen. Onvermijdelijk vat ik onder de verschillende kopjes een veelheid aan opvattingen, tradities en praktijken. Tegelijk zijn er duidelijk herkenbare opvattingen binnen elk van deze hoofdstromingen aan te wijzen, die te maken hebben met fundamente-

le opvattingen van deze stroming over AI, vaak vanuit antropologische grondovertuigingen en godsbeelden. De bronnen die gebruikt zijn bij de verschillende religies zijn geselecteerd op hun aandacht voor deze perspectieven.

Boeddhisme en AI

Boeddhisten en boeddhistische filosofen die zich buigen over de relatie tussen boeddhisme en AI, bouwen voort op de eigen visies op mens en machine, geest en denken die er al zijn in deze traditie. Binnen het boeddhisme zijn er verschillende filosofische stromingen die aandacht aan AI geven, zoals Yutong Zheng (2024) en Hershock (2021).

Wat in de eerste plaats opvalt, is de eigen insteek die het boeddhisme heeft op de uitdaging van het kunnen vasthouden van de eigen gedachten en de concentratie op het eigen denken en willen tegenover een digitale wereld die met behulp van algoritmes je geest steeds willen afleiden van je eigen gedachten naar hun webpagina. In zijn bijdrage vanuit boeddhistisch perspectief schrijft Hershock over deze aanval op onze aandacht. Hij geeft

aan dat de training die boeddhisme aanbiedt om je eigen geest gefocust te houden op wat jij wilt, een gezond tegenwicht is tegen deze afleidingen veroorzaakt door AI.

In Nederland zien we een soortgelijke reflectie bij Roland van der Vorst (2023, 168vv), die het boeddhisme ook aanwijst als een medicijn tegen de verslaving van het scherm. De onbegrensde hoeveelheid prikkels die digitale technologie op ons afvuurt kan alleen bestreden worden door jezelf goed te kennen en te leren om onverdeelde aandacht te geven in de echte wereld aan wat er gebeurt. In de digitale wereld lijkt het alsof jij als mens het middelpunt van de wereld bent, jij beheerst de informatiestroom, terwijl het in werkelijkheid zo is dat jij (deels) beheerst wordt door de algoritmes. Van der Vorst pleit ervoor om na en door meditatie je te begeven in de echte wereld (2023, 228), en daar te ervaren dat jij met al je concrete lichamelijke net zoveel onderdeel bent van het veranderlijke heelal als ieder ander, een stoel, de lucht en alles wat er is.

Ten tweede benadrukt het boeddhisme compassie met, en de zorg voor het welzijn van alle levende wezens vanuit de vraag: hoe kunnen we AI inzetten als middel, zonder schade toe te brengen aan anderen? Zo zijn er ingenieurs die, met en vanuit hun boeddhistische overtuiging, AI inzetten om het boeddhisme te promoten en te helpen met de opbouw van dat geloof. Ze bouwen bijvoorbeeld mindfulness- en meditatie-apps die mensen kunnen helpen om hun denken te sturen naar een betere mentale staat (Buddhist Geeks Networks). Deze apps gebruiken algoritmes om na te gaan hoelang je mediteert, wanneer je de app gebruikt, om te bepalen hoe ze je kunnen helpen om meer te mediteren. Wel vragen deze denkers zich af of

apps en digitale meditatieleraren voldoende zijn om te leren; leraren hebben immers een doorleefd geloof dat ze zelf hebben ervaren, en dat delen ze met hun leerlingen. En leerlingen leren ook het beste in een kring van anderen, niet apart van elkaar via een app.

In de derde plaats is er een discussie binnen het boeddhisme over hoe onze geest eruit gaat zien in toekomstige AI-systemen als die een output leveren die niet van de werkelijkheid te onderscheiden zijn. Boeddhisme leert immers dat het concept van een vaststaande identiteit een illusie is. Wat als AI-systemen ons zo beïnvloeden dat wij onze innerlijke denkwereld, onze identiteit vooral opbouwen aan de hand van deze virtuele wereld?

Islam en AI

De islam is als religieus denkraam positief over technologie in het algemeen, mits het verantwoord en met behoud van islamitische waarden en normen ontworpen en gebruikt wordt (Ravanbakhsh 2023). Zo ook is men voorzichtig positief over de mogelijkheden van AI, maar ziet men wel de gevaren die kunnen ontstaan door het gebruik van AI, door bijvoorbeeld het verlies van werk, verslaving aan sociale media, en het gebruik van AI ter controle en dwang door overheden. Islamitische ingenieurs mogen dus op een verantwoorde manier AI-toepassingen ontwikkelen en gebruiken in hun werk. Wereldwijd doen islamitische denkers en leiders ook mee met de debatten over de ethische aspecten van AI.

Via The Renaissance Foundation is er een *Call for Responsible AI* geweest van islamitische, joodse en christelijke geleerden samen in november 2023. De Amerikaanse islamitische geleerde Hamza Yusuf sprak bij de presentatie:

'Elke keer als we een nieuwe technologie omarmen, verliezen we iets van onze autonomie. Het tragische aspect van moderne technologie is bijvoorbeeld dat we constant onze mobiele telefoons checken, waardoor we steeds afgeleid worden. Franz Kafka, die ik in feite beschouw als een geweldige theoloog, zei dat het kwaad alles is wat afleidt' (Yusuf 2023).

De grootste bezwaren tegen AI vanuit de context van de islam als religie zijn behalve de angst voor misbruik van AI, ook de overwaardering van het denken en de enorm hoge waardering van cognitief denken zoals dat op de achtergrond van AI-systemen en bij ontwikkelaars van kunstmatige intelligentie een rol speelt. De overwaardering van het denken is vanuit de islamitische traditie af te keuren, omdat eigenlijk alleen de mens het hoogste is: die heeft behalve een lichaam ook een ziel. Dat laatste is binnen de islam een belangrijk gegeven. AI-systemen zijn te vergelijken met lichamen zonder ziel, machines. Daarom kan het 'denken' van AI-systemen nooit naast of in plaats van het morele denken van een mens komen. Een mens is altijd eindverantwoordelijk voor het werk van een machine.

Afrikaanse Ubuntu-filosofie

Het zwaartepunt in data, onderzoek en ontwikkeling van AI ligt overduidelijk in Noord-Amerika, China en Europa. Vanuit de *majority world* en dan speciaal vanuit Afrika, zijn er daarom veel minder data aanwezig. Vanuit deze werelddelen worden veel minder data in de AI-systemen geplaatst. Dat wordt heel concreet een nadeel als het aankomt op het genereren van herkenbare gezichten met Afrikaanse trekken in video's of afbeeldingen. Een ander duidelijk nadeel is bijvoorbeeld dat bruikbare

medische toepassingen voor deze doelgroep veel lastiger zijn.

Op allerlei terreinen is de Afrikaanse inbreng in de data áchter AI dus ondervertegenwoordigd. Deze achterstelling van de *majority world* is een ethisch probleem bij een klakkeloos en naïef gebruik van digitale technologie in het algemeen en AI in het bijzonder. Dit wordt veroorzaakt doordat AI niet alleen leert van beperkte en eenzijdige data, maar deze eenzijdigheid ook versterkt door nieuwe eenzijdige data te creëren in haar antwoorden en oplossingen.

Er is nog niet veel onderzoek naar de (mogelijke) rol van AI in Afrikaanse religies gedaan. Enkele eerste aanzetten tot bezinning zijn echter inmiddels vindbaar, onder meer door Sophie Olúwolé. Zij is een Nigeriaanse filosofe die zich bezighoudt met Afrikaanse filosofie en religie (zie haar boek *Socrates en Órúnmilà*, 2017). Zij benadrukt dat Afrikaanse manieren van denken en geloven zich niet richten op het verschil tussen materie en geest, jij en ik, zoals in het socratisch denken, maar dat zij uitgaan van een complementair dualisme. De Afrikaanse manier van denken wordt gekenmerkt door 'Ubuntu', dat betekent dat het 'ik' alleen is in een 'wij': ik ben een persoon door andere personen. Het Afrikaanse denken over geloof, moraal, richt zich daardoor op groepen, niet individuen. Wat betekent dit voor het gebruik en waardering van AI? Dorine van Norren schreef hierover een overzichtsartikel (Van Norren 2021).

AI-systemen en hun ethische normen worden nu nog vooral als 'westers' gezien, en huidige AI-systemen lossen westerse problemen op met westerse oplossingen. Terwijl AI ingezet zou kunnen worden als middel om een gemeenschap te helpen groeien, door bijvoor-

beeld landbouw voor een dorp te verbeteren. Dat is een andere benadering vergeleken met het oplossen van eenzaamheid van een eenzame oudere door middel van een sociale robot geleid door AI. Ubuntu kan als filosofie voor een nieuw moreel kompas geven in de discussies over goed gebruik van AI.

Onderzoek naar wat de implicaties zijn voor de perceptie en waardering van het denken binnen AI-systemen (en of AI bewust kan worden) is vrij recent, en bijvoorbeeld te vinden in *Conversations on African Philosophy of Mind, Consciousness and Artificial Intelligence* (Attoe e.a. 2023). Hierin komt aan de orde dat het een uitdaging is voor de Afrikaanse filosofie om de mens tegenover een AI-systeem te houden, omdat in die denkwijze het onderscheid tussen mens en natuur, mens en andere materie minder scherp is.

Omdat dit soort onderzoek nog zo recent is, is het interessant om Afrikaanse sciencefiction te lezen om na te gaan op welke manieren er gedacht en geloofd wordt in de rol van AI in Afrikaans denken. Nnedi Okorafor, een Nigeriaans-Amerikaanse, schreef de sciencefiction-trilogie *Binti*, waarin de hoofdpersoon een symbiotische eenheid vormt met een kunstmatige buitenaardse intelligentie, wat na strijd en gesprekken wel degelijk mogelijk is en aanvaard wordt. De eenheid met alle materie overstijgt de vraag voor de hoofdpersoon wie zij zelf nog is (Okorafor 2020).

Christenen en AI

Binnen het christelijk geloof zijn er verschillende richtingen in denken en doen wat betreft het gebruik en de perceptie van techniek in het algemeen en AI in het bijzonder. Frank Bosman geeft in zijn overzicht in dit themanummer van

Handelingen inzicht in de rooms-katholieke traditie hierin. Dit artikel beperkt zich nu tot de protestantse en evangelicale tradities.

In Noord-Amerika heeft de evangelicale Ethics and Religious Liberty Commission van de Southern Baptist Convention in 2019 een *Statement* uitgebracht over AI, waarin verantwoord gebruik van AI als goed rentmeesterschap voorgesteld wordt. Dit sluit in gedachtegoed aan bij de *Rome Call for Responsible Ethics* (2023) en gaat vooral in op de ethiek van huidige AI-systemen (zie het artikel van Bosman).

Binnen de reformatorische wijsbegeerte in de traditie van Herman Dooyeweerd zijn er veel filosofen geweest die nagedacht hebben over de rol van techniek en het christelijk geloof. Daarbij valt te denken aan namen van diverse hoogleraren in het Nederlandse bestel, zoals Henk van Riessen (1953), Egbert Schuurman (1972), Maarten Verkerk e.a. (2007). In die traditie hebben Derek Schuurman (2013) en Andrew Basden (2018) specifiek geschreven over digitale technologie en AI.

Vanuit de reformatorische wijsbegeerte is bovendien een internationale groep wetenschappers bezig met het schrijven van een boek over AI in de traditie van Dooyeweerd dat in 2025 uitgegeven zal worden. In deze uitgave zal AI niet alleen vanuit het technische, sociologische en juridische aspect bekeken worden, maar wordt ook gekeken naar spirituele en morele aspecten van AI. Het rentmeesterschap en de opdracht van de mens om creatief en verantwoordelijk om te gaan met natuur en techniek, staan hierin centraal. Dat betekent voor onze omgang met AI dat we deze verder mogen ontwikkelen in alle gebieden van het

leven, mits we ons houden aan de (bescherm) waardigheid van de mens en de eigen rol van de schepping in onze ontwerpen en uitvoeringen, zodat de natuur niet uitgebuit wordt ten koste van de ontwikkeling van de AI.

Een andere invalshoek om de relatie tussen AI en (protestants-)christelijk geloof op het spoor te komen is door te kijken hoe AI gebruikt wordt. Er zijn bijvoorbeeld bedrijven en organisaties die AI gebruiken om nieuwe manieren te vinden om mensen bekend te maken met het christelijk geloof, of om voorgangers te helpen met het schrijven van hun preken en meditaties.

PulpitAI.com is zo'n organisatie, die de mogelijkheid geeft om met behulp van AI een preek te laten bijwerken, vragen voor gemeenteleden (met verschillende niveaus) te ontwikkelen en een samenvatting of gebed erbij te laten produceren. In Nederland kun je op de website van het Nederlands Bijbelgenootschap terecht voor de *Bijbelbot*, waarin je vragen kunt stellen over Bijbelteksten die verder gaan dan een zoekopdracht. Al deze organisaties en bedrijven zien AI vooral als een hulpmiddel, wat wel gereguleerd moet worden, en zij proberen zo transparant mogelijk te zijn over wat voor soort algoritmes ze gebruiken om hun *chatbots* te bouwen.

Een ander geluid uit protestantse kring komt van Joshua K. Smith, een Amerikaanse theoloog met een ICT-achtergrond, die promoveerde op *Robotic Persons* (Smith 2021). Met zijn boek *Robot Theology: Old Questions through New Media* (Smith 2022) exploreert hij dit thema verder. Ook hij gaat uit van het rentmeesterschap van de mens, en dat de mens een aparte

plaats heeft in de schepping. Maar hij stelt dat we toch meer dan tot nu toe rechten aan robots moeten geven, onder andere omdat zij een afgeleide van Gods schepping zijn, en daarom als afgeleide schepping net als de natuur, ook goed behandeld moeten worden.

Ten tweede meent hij dat menselijk uitziende robots ons eigen mensbeeld weerspiegelen en wij dit mensbeeld hoog willen houden als wij robots gebruiken. Wie een menselijk uitziende robot wil 'misbruiken' – op welke manier en voor welk doel dan ook – misbruikt daarmee ook ons eigen mensbeeld. Daarom mogen er geen menselijk (of dierlijk) uitziende robots worden gebouwd om die te folteren en te misbruiken. Ook al zou een robot daar geen gevoel bij hebben – wij doen daarmee ten diepste onszelf tekort.

Ten derde hebben sommige *robots* en *chatbot*-systemen nu al bepaalde rechten. Een bezorgrobot heeft dezelfde rechten als een voetganger in Canada. Een *chatbot* heeft een patentrecht gekregen op een stuk software dat het ontwikkeld heeft. En bovenal, gesprekken met *chatbots* doen iets met ons, wij onderhouden een relatie met ze. Ongeacht hun machinale opbouw zijn zij een gesprekspartner voor ons.

Met deze vier argumenten maakt Smith duidelijk dat we vanuit christelijk perspectief moeten kijken naar robots. Het zijn niet alleen 'dingen'. Hun specifieke kenmerken maken dat we ze met zorg zullen behandelen.

Noreen Herzfeld, hoogleraar in Oxford in Theology and Computer Science, schrijft in *The Artifice of Intelligence. Divine and Human Relationship in a Robotic Age* (2023) ook over de keuzemogelijkheid om robots als meer te zien dan alleen hulpmiddel, juist omdat wij

de beelddraggers zijn hebben wij een opdracht dingen, ook robots, goed te behandelen. Niet als afgod, maar als technisch hulpmiddel.

Ten slotte is er aandacht voor AI binnen een specifieke vorm van eindtijd-denken van sommige christenen. Er zijn onder hen specifieke opvattingen over de eschatologie, waarbinnen AI gezien wordt als onderdeel van een nu nog geheime internationale controlestaat die de macht zal grijpen in de nabije toekomst. In *Charisma News* en andere websites van charismatische organisaties, zoals in Nederland *Het Zoeklicht*, kan men hier meer informatie over vinden.

Transhumanisme

Transhumanisme is een recente vorm van speculatieve filosofie die streeft naar het overstijgen van de grenzen van het menselijke bestaan (Bostrom 2005). In 1966 begon F.M. Esfandiary, een Iraans-Amerikaans futuroloog, om mensen als 'transhumanisten' te identificeren. Hij beschouwde hen als tussenstadium tussen de huidige mens en 'de posthumanist', vanwege onze constante acceptatie van nieuwe technologieën, levensstijlen en wereldvisies.

De aanhangers van deze filosofie noemen zich 'transhumanisten' en stellen dat de mens zich in het post-Darwin-tijdperk bevindt en de evolutie (ook die van zichzelf) in eigen hand kan nemen. Ze onderschrijven over het algemeen de standpunten van het traditionele humanisme, maar beogen wel het tot de uiterste grens van het normale menselijke te verkennen en zelfs te overstijgen.

Transhumanisten propageren dat de mens zich fysiek zal en moet verbeteren, vergelijkbaar met het upgraden van computers en software,

met behulp van technieken als nanotechnologie, genetische manipulatie en integratie van computertechnologie in het menselijk lichaam. Het uiteindelijke doel is om posthumanisten te worden, een vorm van bewustzijn die zich afspeelt in een compleet digitale omgeving.

Julian Huxley, broer van sciencefictionschrijver Aldous Huxley, definieerde transhumanisme in 1957 als: 'De mens blijft menselijk, maar overstijgt zichzelf, door het realiseren van nieuwe mogelijkheden voor zijn menselijke natuur.' In die zin zou je het transhumanisme een nieuwe, eigenstandige vorm van religie kunnen noemen. In elk geval wordt ook vanuit het perspectief van dit transhumanisme over AI nagedacht.

Een andere prominente futurist en transhumanist is Ray Kurzweil. Zijn boek *The Singularity is near* (2005) verkent de samensmelting van mens en technologie. Hij meent dat het moment dat AI slimmer is dan mensen zeer nabij is, misschien voor 2030 zal het gebeuren. Hij is betrokken bij optische tekenherkenning, spraaksynthese, spraakherkenning en elektronische toetsinstrumenten. Hij schreef boeken over gezondheidstechnologie, kunstmatige intelligentie, transhumanisme, de technologische singulariteit en futurisme.

Beth Singler, assistent-professor Digitale religies in Zürich, doet onderzoek naar hoe men wereldwijd AI religieus beziet, en zij concludeert dat er een gebruiksvorm van AI en algoritmes is waarbij deze transcendente dan wel goddelijke kwaliteiten krijgen toegedicht. Dat geldt zowel voor de mens die met zijn vinger een robotvinger aanraakt, als voor Michelangelo's vinger van God die de vinger van Adam aanraakt. De mens ziet zichzelf als een schepper van iets nieuws. Maar mensen zien zichzelf

ook als object van de wil van AI, als zij elkaar toewensen: 'Ik bid dat het algoritme je mag zegenen met een goede match op je dating-site.' Mensen koppelen dus het mysterieuze zoeken van een match door een AI-gedreven programma aan hun 'lot' en menen dat zij door te bidden naar dat AI-programma daar enigszins invloed op kunnen uitoefenen.

Sommige transhumanisten kunnen in zekere zin als religieus beschouwd worden. Hun denkwijze voldoet immers aan een aantal kenmerken van een religie: een verwachting van een betere toekomst voor de mensheid, een set van regels om deze toekomst te bereiken (onderzoek naar gezondheidstechnologie, levensverlenging), een zoektocht naar verlossing, in dit geval verlossing uit de huidige materiële, lichamelijke staat van de mensheid.

In deze 'religie' wordt de ontwikkeling van AI omarmd en vooral aangemoedigd als de volgende, logische stap in de ontwikkeling van de mensheid. Intelligentie is, zo betogen zij, het cruciale verschil met de andere zoogdieren en de reden waarom de mens de koning van de natuur is. De volgende stap in evolutie zal een slimmere intelligentie zijn, en dus een kunstmatige, volgens hen.

Niet iedereen die deze ontwikkeling van AI als onvermijdelijk ziet, is het erover eens dat het moreel juist is om dan ook de ontwikkeling van AI te omarmen. Transhumanisten beschouwen de ontwikkeling als nodig, anderen als risico. Er is een ethische denkwijze, die wel nadenkt over een toekomst waarin AI een zeer grote rol speelt, maar de mensheid toch een eigen plek zou moeten houden. Wie zo naar mensen kijkt, is *specieciest*, iemand die mensen meer waardevol vindt dan kunstmatige intelligentie. Elon Musk is een aanhanger van deze

vorm van denken¹, en breder gezien is hij een aanhanger van de filosofie die als *longtermism* omschreven wordt.

'Longtermism'

Longtermism is een filosofische benadering die zich richt op de langetermijngevolgen van onze acties en beslissingen. Het heeft een atheïstisch wereldbeeld en wil tegelijk een eigen nieuwe ethiek gebaseerd op dit eigen wereldbeeld promoten. *Longtermism* stelt dat we als 'goede voorouders' van de generaties na ons, nu morele verantwoordelijkheid moeten nemen voor vele toekomstige generaties. Het gaat niet alleen om het maximaliseren van het welzijn van de huidige generatie, maar ook om het waarborgen van een duurzame en florerende toekomst voor de mensheid als geheel.

Enkele kernprincipes zijn:

- *Intergenerationele solidariteit*. Longtermisten pleiten voor samenwerking tussen generaties. We moeten onze eigen belangen in balans brengen met die van toekomstige generaties.
- *Langetermijndenken*. We moeten onze kortzichtigheid inruilen voor langetermijndenken. Dit betekent het overwegen van de meest verstrekkende gevolgen van onze acties op de lange termijn.
- *Technologische vooruitgang*. *Longtermism* erkent de rol van technologie in het vormgeven van de toekomst. We moeten technologische ontwikkelingen omarmen die bijdragen aan een betere wereld, maar de bijdragen die risicovol zijn, zoals het ontwikkelen van AI, in goede, gereguleerde banen leiden, met het oog op de grote risico's die een ver ontwikkelde algemene AI met zich meebrengt.

Een van de denkers in *longtermism* is Roman Krznaric, die *The Good Ancestor* (2021) schreef. Krznaric beschrijft praktische manieren om onze hersenen te trainen voor langetermijnbeslissingen. De zogeheten school van effectief altruïsme ofwel *longtermism* wordt in Engeland geleid door William MacAskill, die in *What we owe the Future: A Million Year review* (2023) via rekenkundige tabellen beschrijft wat de risico's en mogelijkheden van AI zijn, maar ook dat de mensheid zoals zij is beschermd moet worden, waarbij voorkomen moet worden dat zij opgaat in een digitale omgeving.

Veel van de aanbevelingen om langetermijn-doelen te halen gaan over bestrijden van ziektes, armoede, klimaatverandering en het voorkomen van oorlogen, al dan niet met AI. In Nederland heeft Rutger Bregman recent *Morele ambitie* (2024) geschreven, waarin hij er ook voor pleit om, voor wie het talent heeft, in techniek langetermijndoelen na te streven die goed zijn voor de mensheid als geheel en zo ook zoveel mogelijk mensenlevens te redden dan wel lijden te verlichten van mens en dier.

Samenvattend

Als we kijken naar hoe AI wordt gezien in religies, levensbeschouwelijke en filosofische stromingen, dan zijn dit de belangrijkste perspectieven. Zoals eerder benoemd, kan ik in het kader van dit inleidende overzichtsartikel niet alle nuances een plaats geven, en hanteer ik de gebruikelijke aanduidingen als 'islam' of 'christelijk geloof' als koepelterm waaronder doorgaans allerlei grotere of kleinere verschillen van opvatting gevat moeten worden.

Boeddhisme benadrukt de menselijke mogelijkheid om de aandacht te richten op goede waardevolle zaken, en ziet het gevaar

van afleiding door sterke algoritmes in sociale media als een gevaar voor goed mens zijn, en werkt mee aan nadenken over verantwoorde AI-toepassingen. Tegelijk is het boeddhisme nog in gesprek met zichzelf over de waarde van de geest tegenover het menselijk lichaam, het denken tegenover het menselijke ervaren als geheel.

Als we kijken naar de Afrikaanse manier van denken en geloven, valt op dat zij op het punt staat een plek aan de ontwikkeltafel van ethische AI te vragen en die ook langzamerhand krijgt. En als we kijken naar hoe Ubuntu uitgewerkt wordt in een digitale wereld, benadrukt deze geloofswijze collectieve ervaringen en handelingen en is het nog in gesprek over hoe bijvoorbeeld transhumanisme gewaardeerd moet worden.

De monotheïstische religies, zowel de islam als het christelijk geloof, blijven in de eerste plaats benadrukken dat AI een menselijke techniek is, die zorgvuldig en verantwoord gebruikt moet worden. Tegelijk markeren ze dat AI inherent feilbaar is, doordat het door feilbare mensen gemaakt is. Er zijn grote zorgen over het gebruik van AI door overheden, die daarmee godsdienstvrijheid en andere vrijheden kunnen onderdrukken, en mensen kunnen discrimineren.

Er zijn ook verschillen tussen het christelijk geloof en de islam. Zoals nu in de islam benadrukt wordt dat alleen de mens een ziel heeft en dat dit hem uniek menselijk maakt, zo benadrukken christelijke denkers dat de mens een lichaam en een ziel heeft, en dat die lichamelijke een eigen waarde heeft die niet af te doen is als loutere behuizing van een ziel. Beide religies benadrukken de inherente waarde van mensen tegenover hun Schepper, los

van de intelligentie of bewustzijn van mensen.

In het zogenoemde transhumanisme wordt de ontwikkeling van intelligentie gezien als het primaire verschil in waarom mensen nu macht hebben vergeleken met de rest van de natuur. En met intelligentie wordt dan vooral bedoeld rekenkundige intelligentie, zoals computers dat goed kunnen. Tegelijk wordt het mense-

lijke lichaam als kwetsbaar en onaf ervaren en verlangt men naar een niet-lichamelijk bestaan, waar alleen het menselijk denken en bewustzijn centraal staat. Longtermisten pogen het tij van dit denken als transhumanist te keren door de mens centraal te zetten, ook al gaan ook in hun ogen de ontwikkelingen van AI onverminderd door. <

Noot

¹ Zie <https://x.com/elonmusk/status/1608662143246938112>.

Literatuur

- Attoe, Aribiah David & Samuel T. Segun, Victor Nweke, Umezurike John Ezugwu, Jonathan Okeke Chimakonam (2023). *Conversations on African Philosophy of Mind, Consciousness and Artificial Intelligence*. Berlijn/New York: Springer.
- Basden, Andrew (2018). *Foundations of Information Systems. Research and Practice*. Routledge Studies in Innovation, Organization and Technology. New York: Routledge.
- Bostrom, Nick (2005). A History of Transhumanist Thought. *Journal of Evolution and Technology* 14.
- Bregman, Rutger (2024). *Morele ambitie*. Amsterdam: De Correspondent.
- Charisma News: <https://www.charismanews.com/culture/92387-how-artificial-intelligence-could-intersect-with-antichrist-and-prophecy>.
- Ethics & Religious Liberty Commission (2019). *Artificial Intelligence: An Evangelical Statement of Principles*. USA: Southern Baptist Convention.
- <https://erlc.com/resource-library/statements/artificial-intelligence-an-evangelical-statement-of-principles/>
- Gunkel, David (2023). *Person, Thing, Robot: A Moral and Legal Ontology for the 21st Century and Beyond*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Hershock, Peter D. (2021). *Buddhism and intelligent technology: toward a more human future*. New York: Bloomsbury.
- Herzfeld, Noreen (2023). *The Artifice of Intelligence: Divine and human relationship in a Robotic Age*. Minneapolis: Fortress Press.
- Honigh, Harry (2022). Concrete bedreigingen voor de toekomst. *Het Zoeklicht magazine* 98 (6).
- Krznanic, Roman (2021). *The Good Ancestor: How to think Long Term in a Short-Term World*. London: Ebury Publishing.
- Kurzweil, Ray (2005). *The Singularity is Near: When Humans transcend Biology*. New York: Viking Penguin.
- MacAskill, William (2022). *What We Owe the Future: A Million-year Review*. London: One World Publications.
- Norren, Dorine van (2021). *The Ethics of Artificial Intelligence through the Lens of Ubuntu*. Conference Paper 'Afrika Knows', februari 2021. <https://www.researchgate.net/publication/353732180>.
- Okorafor, Nnedi (2020). *Binti*. The Complete Trilogy. New York: Daw Books.
- Olúwolé, Sophie Bosède (2017). *Socrates en Òrúnmìlà. Wat we van Afrikaanse filosofie kunnen leren*. Utrecht: Ten Have.
- Ravanbakhsh, Rostam & Taqavi, Mostafa (2020). Muslim scholars and technological volition. *Technology in Society*, Volume 61, 101263.
- Riessen, Henk van (1953). *Maatschappij der Toekomst*. Franeker: T. Wever.
- *Rome Call for Responsible Ethics* (2023). <https://www.romecall.org/the-call/>.
- Schuurman, Egbert (1972). *Techniek en Toekomst. Confrontatie met wijsgerige beschouwingen*. Assen: Van Gorcum.
- Schuurman, Derek (2013). *Shaping a Digital World, Faith, Culture and Computer Technology*. Amsterdam: IVP Academic.
- Singler, Beth (2020). "Blessed by the algorithm": Theistic conceptions of artificial intelligence in online discourse. *AI & Soc* 35, 945-955.
- Smith, Joshua K. (2022). *Robot Theology. Old Questions through New Media*. Eugene, Oregon: Resource Publications.
- Smith, Joshua K. (2021). *Robotic Persons. Our Future with Social Robots*. Vendor: Westbow Press.
- The RenAissance Foundation (2023). *Rome Call for Responsible AI*. <https://www.romecall.org/the-call/>.
- Verkerk, Maarten J., Stoep, Jan van der, e.a. (2007). *Denken, ontwerpen, maken. Basisboek Techniekfilosofie*. Amsterdam: Boom.
- Vorst, Roland van der (2023). *De toekomst is eindeloos. Een open blik op digitalisering*. Utrecht: Ten Have.
- Yusuf, Hamza (2023). Lezing, vertaald op: <https://youtu.be/W118Uv49RuU?feature=shared>.
- Zheng, Yutong (2024). Buddhist Transformation in the Digital Age: AI (Artificial Intelligence) and Humanistic Buddhism. *Religions* 15, no. 1: 79. <https://doi.org/10.3390/rel15010079>

